

մէջ, հարցնում ենք՝ ո՞վ է մեղաւոր, աշակերտը, թէ ուսուցիչը:

Ուսուցիչը երբէք չէ կամեաւ քննել պատճառը, թէ ինչու իւր աւանդած դասը չեն կարողանում հասկանալ աշակերտները:— Եւ մտածում իւր մէջ՝ յարուցում են աշակերտներն են բովանդակ, թէ ինքն է նույն թաւաճանացի:

Յայնմ բան է, ուսուցչի նպատակն այն էր, որ իւր աշակերտը բան սովորէր, առաջ գնայ, զարգանայ, բայց դուրս է գալիս հասկանալ: Զը հայելով, որ աշակերտը ընդունաւ թիւնները, նորա թաւաճումը և սուր յիշողութիւնը՝ խառնուած նորա աշխոյժ և ճարպիկ բնաստիւթեան հետ, — միշտ յառաջդիմութիւն են խոստանում, սա հայն իրապէս նորա մէջ բովանդակ է ներկայութիւն: Որքան աշակերտ է փութել այս դժբաղդութեան պատճառը, եթէ ոչ՝ ուսուցչի մէջ: Ուսուցիչը չէ չափել իւր աշակերտի ոյժը և նորան աւանդում է մի այնպիսի բարձր նիւթ, որ նորա կարողութիւնից շատ վեր է: Որքանից — 8, 9 տարեկան երեխային, — որ ոչ մի կերպով չէ կարող նկարագրել այն գիւղը, այն թաղը, ուր ինքը բնակւում է, — ուսուցչանում է տիկնիկը, մորթախնդը, և երբ դաս պահ տնայնիկն նա հարցնում է աշակերտին՝ «Երբեք որ պատմում է, սարերն էլ են պատմում»: — «Այո», — պատասխանում է աշակերտը: «Սարերը չեն շարժւում, իսկ երկիրը պտտւում է»: Եթէ երեխան մի բան բնութեամբ է, դա միայն գործնական նապէս ուսուցանելու հետեւանքն է: Նորա հասկացողութեանը անգամ անմատչելի է լինում, թէ ինքը երկրի ուր տեղանքն է գտնւում, երկրի վերայ նա միայն այնքան հասկացողութիւն ունի, որ ինչքան փորնս գետնը, միշտ հողը լինի, միշտ հող և այդ հողին վերջ չէ լինի և չկայ, և թէ վերեւից կայծ է երկնքի հետ: Ուրեմն, տիեզերականութիւնը, այդ հասկանում, նորան առաւել բխցնում է, քան թէ զարգացնում:

Գիտութիւն, թէ ուսուցիչը ճանաչելով իւր աշակերտի ոյժը, տալիս է նորան դասը: Բայց և սակայն չէ պատահում, որ դասարանում տան անգամ նոր դասը կրկին լով աշակերտներին, դեռ ինքը նոր է ըմբռնում իւր տառնները: Ինչպէս քնից նոր արթնացողը մտաբերում է իւր տեսած հրաշքը: Կամ ուսուցիչը գործ է ածում այնպիսի բաներ, արտայայտում է այնպիսի մտքեր, որոնք ամենեւին անկ չեն գտնում աշակերտի գիտելիքը կամ գիտելիքն չէ աւանդում մի յայտնի մեթոդով, — այլ

ինչպէս կը պատահի... Ինչ էք կարծում, այդ միջոցներով նա աշակերտներին զարգացնում է, թէ բխցնում:

Կառնալ գէտի իւր անձնաւորութիւնը, գէտի իւր թերութիւնը, աշակերտի յետադիմութեան պատճառը որոնել իւր մէջ այս շատ ասկաւ ուսուցչիներ կը թողնեն իւրեանց: Մեր կարծիքով, բանիւրուն և բարեխիղճ ուսուցիչը պէտք է զննան իւր կոչմանը, պէտք է որոնէ իւր մտաւոր ոյժերի տկար լարերը: — Սկսեալն ուսուցչի, որքան լաւ մշակած և ըմբռնած լինէր իւր առարկան, որքան երկար տարիներ անցուցած լինէր իւր պաշտօնում, — այսուամենայնիւ ունի իւր թերութիւնները: Ուսուցիչը, որ կաշնատէ լրացանել իւր մէջ այդ թիւն լրութիւնները, երբէք նոցա (թերութիւնները) չի կարող տեսնել իւր աշակերտի մէջ:

Մենք գրեթէ չունինք պատրաստի ուսուցիչներ: Մեր ուսուցիչը միայն ուսումնարանում է դառնում ուսուցիչ: Ինչպէս աշակերտութեան ժամանակը նա տարի քսարի աստիճանաբար բարձրանում էր դասասանը, այնպէս և ուսուցչութեան ժամանակը, դարձեալ ուսումնարանում, նա բարձրացնում է իւր հմտութեան և զարգացման աստիճանները, ընդլայնելով իւր գաղափարները և առաւել ընդարձակ հասկացողութիւն կազմելով իւր առարկայի վերայ: Ուսուցչութեանը ձեռնամուկ լինելով, նա առաջին տարիներում, ոչ թէ մի կանոնաւոր ուսում է տալիս աշակերտներին, ոչ այլ՝ նոցա շինելով իւր փորձերի խաղաղը, լցնելով նոցա գիտելիքը հազարում խառնիխառն մտքերով, — հազեւ կարողանում է մի որեւէ սխառմանք տակ ձգել իւր դասատուութիւնը: Այս դրութեան մէջ, աշակերտները չեն գիտնում ինչ են շինում իւրեանց, ինչ են սովորում, նոցա չեն գիտնում իւրեանց առաջարկած կերպով ինքն ու անունը, ոչ համբ և ոչ հատը: Միայն ուսում են, որովհետեւ տեղեւոր է ուսումնայն: Եւ այս ցաւը այնքան աւելի գգաւ է, որքան փոքր կրթութիւն և զարգացումն է ստացել ուսուցիչը:

Ուսուցիչը առաջ ուսանող էր իւր կեանքի այդ երկու շրջաններում ևս նա մի ևնոյն գործն է կատարում. զանազանութիւնը նպատակների մէջն է: Աշակերտ լինելով, նա նկրտում էր մի ուժգին զարկ տալ իւր մտաւոր զարգացմանը, որպէս զի մի շօշափելի օգուտ ստանար ուսումնարանից, իսկ վարժապետ լինելով, նա ձգտում է շարունակել այդ զարկը, որ կարողանար

ուսումնարանից ստացած դրամագումարը կրկին իւր տոկոսներով ուսումնարանին վերադարձնել: Այն ուսուցիչը, որ չը տեսնէր իւր կամ չը կամեալով տեսնէ իւր անհամապատասխան լինելը իւր պաշտօնին, ինքնաբար աշակերտներին իւր մտնում դասատուներ, նա ոչ միայն չէ կարող վերադարձնել ուսումնարանին նորանից ըստացած դրամագումարը, այլ պարտական կը մնայ նորան: Պարտական մնալով ուսումնարանին, նա պարտական է մնում աշակերտների առաջ, պարտական է մնում հասարակութեան առաջ և մեղանշում է իւր խղճի դէմ: Այդպիսի ուսուցիչը արժանապէս ընկնել է մեղադրանքի տակ: Մենք այստեղ առաջ կը բերենք մի քանիսը այս պատճառներով և հանգամանքներով, որոնք ուսուցչին անընդունակ են կացուցանում իւր պաշտօնի մէջ:

1) Ինչպէս աշակերտը կարող է անընդունակ լինել ըմբռնելու ուսուցչի աւանդածը, նոյնպէս և ուսուցիչը կարող է անընդունակ լինել հարցորդութեան աշակերտին աւանդելի ներքին: Այս դէպքում կորած է թէ ուսուցիչը և թէ աշակերտը, երկուսն ևս տախտակի կտորի պէս տարվում են գետն արագ հոսանքում:

2) Ուսուցիչը ընդունում է աւանդելու ամենայն տեսակ առարկայից, որոնք չեն կազմում միևնոյն գիտութեան ծիւղերը, ինչպէս՝ գաղղկական լեզու, աշխարհագրութիւն, թուրքականութիւն, կրօն նրա կարողութիւն: Նա այդպիսով բաժանում է իւր ոյժերը մի քանի տեղ, և ոչ մի մասնում ոչինչ արդիւնաւոր գործ չէ կատարում: Այս դէպքում ուսուցիչը աշխատում է մի ձեռքով տալը ձեռքով բռնել:

3) Իւր ընտրած առարկան չէ կամեալ ուսումնասիրել, բազմակողմանի մշակելով նորան: Չէ կարողում իւր առարկային վերաբերեալ զանազան գրքեր: Չէ կարողում լրագրել, որոնցից նա կարող էր տեղեկանալ իւրաքանչիւր նոր լցնելու յաճ գրքի մասին, որ վերաբերում է իւր առարկային: Կուցէ աշխարհագրութեան ուսուցիչը տախտակ և այսօր պատմութիւն է իւր աշակերտներին Սուէզի պարանոցի մասին, չեմանալով, որ նա ջրանցք է դարձած:

4) Ուսուցիչը չէ նախապատրաստւում դասատուն մտնելուց առաջ: Գտնուելով աշակերտների մէջ, նա անգամ չը գիտէ որտեղից սկսել, ինչ ասել, նա պատահում է որ աշակերտները յիշեցնեն իւրեան նախընտրած օրուայ դասը: Նա չէ հասկանում, որ իւրաքանչիւր նոր աւանդելի դաս

մի նախապիծք պէտք է կազմած ունենար իւր զեռումը դասատուն մտնելուց առաջ: Միևնոյն է, թէ նա դուրս է գալիս թատրոնից և նոր է կարողում արկիշան:

5) Կասի համար նշանակած ժամանակը վերջանալով վերայ է և ուսուցիչը նոր է ներս մտնում դասատուն: Այստեղ, միևնոցած ժամանակը նա գործ է դնում իւր ընդունակ յառաջան, և արդէն զանգը խփում են: Բաւական էր, որքան աշխատեց:

6) Ուսուցիչը միևնոյն ժամանակը վատարան է, տիրացու է, կամ խանութպան: Փաստարարներ այնքան գործեր ունի, որ ժամանակ չունի մտածելու աշակերտների վերայ տիրացուն հազեւ երկու աշակերտի դաս է հարցրել, իսկայն ժամուկը յայտնում է, թէ միտում իւր կայ: Իսկ խանութպանը իւր փողերի և ապրանքների վերայ զանազան խնդիրներ է լուծում:

7) Ուսուցիչը ուսուցիչ չէ: Նա երեք-չորս տարի առաջ փաճառականութիւն էր աւանդում. մի քանի անգամ փոխել իւր պարագաները, չլսածուց, ձեռք տուց զանազան գործերի — միշտ փնտաւելու իսկ այժմ ներս է մտնում ուսումնարանը, որ նորա համար ծայած բողջայ էր, այժմ վարժապետն է... և այլն:

Բաւական համարելով այս համառատ նկատողութիւնը, և աչքի առաջ ունենալով այս բոլոր հանգամանքները, ընթացողին է մնում դատել, թէ ո՞վ է անընդունակ, աշակերտը թէ վարժապետը:

Յ. Կարաբեկով

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԿՐԹՈՒԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹՈՒՄՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՈՒՄ

Նորերում գերմանիայի անդրեւնական խմբի մէջ կազմակերպւում է լայնաշարժ հրահարչ, որ իրաւաբանական լեզուով կազմում է հետեւութեան պատճառներով: Իսկ ճարտարագիտական անդրեւնական խմբի մէջ մեծ համարութիւն են ցոյց տալիս այդ հրահարչութեանը, չնայելով որ դա կարող է ճարտարական ձգել շատ ծանր դժուարութեանց մէջ և մինչև անգամ յայտնի համայնքներում պատեհադմի պատճառներով:

Տեսնելով որ յիշեցնել երկաթի մասնակրել է կանգնացնել սովորական բողջանքներով, ապստամբ նշաններով, կաթոլիկաց

եկեղեցի համար «հաստատած»: «Հայա-ծանրերի» դէմ գերմանական անդրեւնականները հնարեցին մի նոր տեղի աղ-դու և մեծաշուք հնարք՝ նոցա ձեռք գրեցին կազմել ուսումնարանութիւն ճարտարական կողմը:

Կամ ձեռն—Հոտեղեցի հրահարչում է գերմանիայի ամենայն կողմերից պատկանողութեանը: Զերմանացի ծառաներին և առաջարկում է նոցա մեծ հանդիսով դնալ լուրջ կեղծ—հրահարչործ այրի երկրպագութեան: Ինչ ասելու գերմանիայի սահմաններում այդ տեսակ հանդիսաւոր ուսումնարանութիւն կազմել անկարելի է. այդ հնարքը իրագործելուն գերմանական սահմանութիւնը թող չէ տալ: Ուսումնարաններին առաջարկում են մէկ մէկ դնալ թէպէտ ինչպէս մասնաւոր ճանապարհորդ և ժողովրդ թէպէտ քաղաքներից մէկում, որ մօտ լինի ճարտարական սահմաններին, գործիտակ Կոնստանտնուպոլիսում, իսկ այնտեղից մեծ հանդիսով դնալ լուրջ, կանգ առնելով մինչև անգամ իսկ փարիզում:

Գերմանացի աղափարական կեղծանալով այդ հնարագիտութիւնը մի հրէշ բան է: Գնալ բողջով ընդգէմ գերմանական տեղութեան այն երկիրը, որի իւրաքանչիւր քաղաքացին խորին արհամարհանք է գրում գերմանիայի միութիւն կազմող դէմ, այն միութեան, որ կանգնեցրին ճարտարական զենքի փառքի աւերակների վերայ, բոլոր մին է, թէ որոնք թարգմանական կամ թէ ուրիշ պաշտպանութիւն գերմանիայի ամենաշարժելի:

Մինքն մօտ: Սրանից աւելի փառ, վերոյնցուցիչ և հակադարձական մէկ հնարք կարելի է հրահարչ: Բայց գերմանական անդրեւնականներին այդ փող չէ: Նոցա տղաների պէս ուրախ են, որ հնարել են այդ տեսակ մի բան, որ պէտք է շատ արհամարհել լինի կայսերական տեղութեան և իշխան թխտաբան և կամակորութեամբ ձգտում են իրաւաբանական մտածած ձեռնարկութիւնը:

Ճարտարական անդրեւնական—կաթոլիկները այս հանգամանքի մէջ աւելի անարժանի կերպով են իւրեանց պահում: Կիտմամբ մոտանալով, որ ճարտարական մասը քանից զգրմանական ոլորտի կարգում կոչւում էին հազարաւոր ջերմեռանդ կաթոլիկներ և թէ ուսումնարանների մէջ, որոնց ժողովում է կոմս ֆոն—Հոտեղեցի, կարող են պատահել տասնաւոր և հասարակարար մարդիկ, որոնք հինգ տարի առաջ յարձակիցան հրով և սրով նոցա հայրենիքի վերայ, արդ առանձին իմն տեսակ ճարտարագիտ ծափահարում են գեր-

այն ժամանակ միայն նա կարող է իւր երեխայի մէջ զարգացնել սովորութեանց առարկան (Թիւրքիա):

Կանանց Սկմնայնիքը այժմ Գերմանիայում բաւական տարածուած են: Բայց շատ անգամ օրինակ—երկրաբանութիւնը հանգիստեան է յաճանում Սկմնայնի պատրաստական ուսումնարանը և դրա պատճառը պէտք է որոնել այդ տեսակ մի քանի հիմնականութեանց սխալ ուղղութեան մէջ, որ և խրախուսում է օրինորդներին:

Վարժապետը իսկական պատրաստական դասատուը պէտք է նայէ օրինորդների վրայ ոչ թէ իրեն երեխաների վրայ, այլ իրեն հասած մարդկանց վրայ, և այդպիսի յարաբերութիւնից միայն ծագում է հասարակութիւն և ազատութիւն:

Ուսումն մէջ զլրատու ուղղութիւնը վար-

ժապետները պէտք է դարձնեն այն բանի վերաբեր, որ դրան կարելի է օրինորդներին ինքնուրոյնաբար աշխատեցնել:

Այդ պատրաստական մասի գլխաւոր առարկան է ազգային մօր ճիշդ և պատշաճ հասկացողութիւն տալ երեխային կրթութեան վրայ, հետեւալ կէտերից զարմին նայելով: ա) Կրթութեանը առ հասարակ և մասնաւոր փոքր երեխանց նկատմամբ, բ) Մարդ իբրեւ կրթող և երեխան իբրեւ սան, գ) Երեխանց ինքնատրութիւնը կեանքի առաջին օրերում, առաջին շաբաթներում, առաջին ամիսներում, առաջին տարիներում, դ) մի քանի պատմութիւններ, որը ձգրելու նկարագրութեան գիտողութիւններ են զանազան տեսակ տեղեկութեան երեխանց վերաբերութեանը (Թիւրքիա): և) Որքանից երեխան ծագելու փոխադարձ խօսակցութիւնը, կամ գործնական զբոյժների զանազան միջոցների և ճանապարհների մասին երեխանց կրթութեան մէջ, զ) Մանկական պարտեզի և ուսումնարանի նպատակն և գերդաստանի կապը նոցա հետ:

Տեսնաւագիտութեան կետերն են. գերդաստանի գոյութիւնն և նշանակութիւնը, մարդը իբրեւ ներկայացուցիչ և կինը իբրեւ ներկայացուցչուհի գերդաստանի: Իբրեւ այդպիսիք նոցա զլրատուը յատկութիւնները. խառնուցը, կերպարները, պարտեզը և ծառաները, գերդաստանի զանազան (կաստան) — դիմաւոր և իսկ տեսնուածն ևս կաստան, առաջինը մարդու ձեռքին և երկրորդը կնոջ: հաշուադրութիւն:

և տեսնութիւնը վերնագրով օգտուել աշխատութեան մէջ: Սեպ. 1872 թ.

Վարժապետը Սկմնայնի Բ. դասատուն մէջ վերաբերեալ նիւթերը աւելի ժամանորում են, որով օրինորդները զլրատուաբար մանկական պարտեզը են զբաղած, իսկ Ա. դասատուն մէջ օրինորդները սովորում են նոր և խելացի ձեռքով տարրական ուսումնայն դասաւանդութեանը կարգաւորել:

Այս վերջին երկու ժամանակ դասատունը մէջ օրինորդները միանգամայն գործնական ասպարէզ են մտնում և սկսեալական աշխատութեանց և գիտողութեանց նուիրում և հասարակական կամ ընկերական կարծեաց ենթարկւում: Նախ որ՝ սկսում են յաճանել մանկական պարտեզը և ուսումնարանի փոքր դասատուներ և երկրորդ որ՝ փորձական դաստի են տալի շաբթի շաբաթի հրապարակական գործունեութեան ընտանեացու համար:

Փորձական դասերի նիւթը հետեւայն է, մանկական պարտեզում պատմութիւն, շարդական խաղեր, կամ ճիւղերի պարագաները (խաղալիքներ) երեխանց հետ առարկան:

Ուսումնարանում, կարգաւոր, գրեւոր, լեզուի, թուրքականութեան, Նոր կտակարանի պատմութեան դասատուութիւնը:

Փորձական դասի ժամանակ ներկայ են Սկմնայնի կառավարիչը, վարժապետներն և փորձական դաս ունեցող դասատու օրինորդները: Բոլոր ներկայ գտնուողները ունենում են ըստ միմի մասին մի մի փոքրիկ գրեզդի:

*) Պատմութիւնը դասարանական (Թիւրքիա) (որի ուսումնայն ծագումնութիւնն ևս կայ):

որակը նոցա նկատում են փորձական դասի թէ լաւ և թէ վատ կողմերը: Փորձական դասից յետոյ սկսվում է նորա ընտանեացու արկիշայի կարգաւորում է անցնալ դասի արձանագրութիւնը (պրոտոկոլը) յետոյ ինքը փորձական դաս ունեցողն է խօսում իւր դասի պատմութեանց վրայ և դրանից յետոյ միւսներն են ջննում դասը: Գնումութեան հարցերն են:

- 1, Ինչպէս էր նորա արտաքին ձևերը.
- 2, Ինչպէս էր նորա խօսակցութեան կողմնակը.
- 3, Արդեօք նորա ձայնը բարձր էր կամ ցած, ուժով կամ թույլ, արագ թէ դանդաղ.
- 4, Կար արդեօք նորա լեզուի մէջ հարկաւոր առողանութիւն, թէ միակերպ էր խօսում.
- 5, Դիւթը համապատասխան էր երեխանց համար.
- 6, Մտքերի և առաջաբանի հարցերի մէջ կար տղիք կապ.
- 7, Պատմութիւնը էր արդեօք այդ կապը լուր ժամանակ.
- 8, Մի որ և է մանկավարժական սխալ գործնայ.
- 9, Ինչպէս էր նորա դիւցիպիլը (կարգապահութիւնը).
- 10, Արտայայտում էր նորա ամբողջ անձնաւորութիւնը այդ դիւցիպիլնան, թէ միայն խօսքերն էր (որ ոչինչ ազդեցութիւն չունի).
- 11, Կասի ամբողջ ոգին.

12, Կար նրա և երեխանց մէջ մտաւոր կապ, որով երեխանց հետաքրքրութիւնը լարուած լինէր.

13, Ինչպէս էր նորա այս վերջին դասը, համաժամանակ նոյն օրինորդի վաղ ունեցած դասերի հետ:

Կանոնաւոր կարգապահութեամբ առաջնորդուած այսպիսի ընտանեացու շատ աշխուժացնում է մտաւորապէս օրինորդներին և առիթ է տալիս ինքը զինքը լաւ ճանաչելու:

Գոմայն տեղեկութեանց շարքը կը ցանկայնէր լրացնել այն մեծ անձնի կատարողութիւնով, որի գաղափարաց սերունդն առաջին պարագայում գտան ճիւղերիցայի գաւառում մանաւանդ Գոմայն փոքրիկ քաղաքում, որոնց տարածութիւնը ի դէպ մեր Հայոց մէջ ևս ամենուրեք կարող էին հիւրը դնել իսկական ճարտարապետներ կրթութեան: Մեր իօքսըն է՝ մեծ առաքնութիւններով լի (Երեմի միտքները հետը) ճիւղերի իմաստը, Բայց առ այժմ մեր ձեռքի սակ կըստ ցրուած տեղեկութիւնները այդ մասին գիւտ են միանգամայն չը կարողանալով ամբողջացնել մի փոքր ուշ պիտի կարողանանք այդ հարցով մեր Հայ ընթերցողներին:

Սֆ. Բ.

